

לפרשת קדושים: קדושה

מצות "קדושים תהיו" בפרשת השבוע, מנומקת בכך ש"קדוש אני". המושג "קדוש" ביחס לבורא עולם ונותן התורה מבטא את יחודו, הבדלותו ושונוותו מכל דבר אחר שקיים בעולם ובמציאות. העברת מושג הקדושה לבני אדם ולתופעות בתוך העולם אינה מובנת מאליה ומצריכה הסבר. ישנה קדושה של מעשים: ההוראה "קדושים תהיו" מתקיימת על ידי מצוות: רש"י מסביר שעיקר ההוראה היא על מצוות שיש בהן פרישות – כפרשת העריות. רמב"ן מסביר שזו הוראה להוסיף מעבר לתרי"ג, "קדש עצמך במותר לך".

ישנה פעולה של קידוש דברים בעולם, על ידי מעשה או דיבור, והיא נקראת גם "הקדשה": מקדישים תרומות וקרבנות לבית המקדש. מקדישים את השבת ויום טוב, מקדישים כהנים, בכורות, ואפשר שיש לכלול בכך גם קידושי אשה לנישואין. אלו פעולות של ייחוד ומתן ערך מוסף לדברים, מעבר למציאות החולין שלהם. החולין הוא סדר החיים היומיומי והרגיל. הזמנים, המקומות, האנשים והחפצים המקודשים, יחדו מסביבתם למטרה הקשורה לעבודת ה' ולמצוות.

מושגים אלה של התקדשות והקדשה מוצאים ביטוי גם בסידור התפילה. כגון, קידוש היום בתפילת העמידה ובסעודה. ה"קידוש" ו"קדושת היום" מנסחים במלים את קדושת הזמן וייחודו. הם מבטאים את הצירוף בין קדושת ה', קדושת עם ישראל, וקדושת השבת והמועד. קדושת ה' אינה זקוקה להסבר, קדושת ישראל מוסברת בדרך כלל על ידי המצוות: "וקדשתנו במצוותיך", "קדשנו במצוותיך", וגם אופן קידושו של הזמן קשור בעולם העשייה: מנוחה ושבתה ממלאכה ומעשים של כבוד ועונג לשבת.

סוג אחר של התייחסות לקדושה הוא קידושו של ה' יתברך עצמו על ידי ישראל. הדרך האחת היא מעשים והתנהגויות של קדוש השם ומניעת חילולו: "ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל". על ידי התנהגות מרשימה הגורמת לצופים בה לכבד ולהעריך את הא-ל המצווה, שחסידי מתנהגים בצורה מופתית.

ישנה גם דרך לקדש את ה' באופן מילולי, באמירת "קדושה". ה"קדושה" נאמרת בתפילה בשלשה מקומות. המקום העיקרי הוא בתפילת הצבור, בחזרת הש"ץ, בברכה השלישית הקרויה ברכת הקדושה. קדושה זו נאמרת רק במנין עשרה ובמסגרת תפילת העמידה, על ידי ש"ץ וקהל. מלבדה, נאמרת ה"קדושה" פעמיים נוספות גם על ידי היחיד: בברכת יוצר אור שבשחרית, ובקטע התפילה "ובא לציון" המכונה "קדושה דסדרא". בתכניה ומשמעותה של קדושה זו נעייין מעט להלן.

עיקרה של "קדושה" הוא ציטוט שני פסוקים הנאמרים על ידי נביאי ישראל מפי עליונים: הפסוק הראשון: "קדוש קדוש קדוש ה' צ-באות מלא כל הארץ כבודו", לקוח מנבואת ההקדשה של ישעיהו (ו, ג). הנביא ראה שרפים עומדים ממעל לכסא הכבוד, ושמע אותם: "וקרא זה אל זה ואמר". הפסוק השני: "ברוך כבוד ה' ממקומו", לקוח מחזון המרכבה של יחזקאל. הנביא שמע קול כנפי החיות וקול האופנים, "ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול". (יחזקאל ג). שני פסוקים אלה הם עיקר הקדושה והם החלק הקבוע והחוזר בכל ה"קדושות" כולן. לפני הפסוקים הללו ואחריהם מוסיפים מילות הקדמה וסיכום. דברי פתיחה אלו מסבירים את המשמעות של אמירת הקדושה ותכליתה: "נקדש את שמך בעולם כשם שמקדישים אותו בשמי מרום", או: "נקדישך ונעריצך כנעם שיח סוד שרפי קודש", וכן: "כתר יתנו לך מלאכים ... עם עמך ישראל קבוצי מטה, יחד קדושה כולם לך ישלשו". כלומר, עם ישראל מבקש להתדמות לשרפי מעלה ולהצטרף אליהם בכיטוי קדושת ה'.

בברכת יוצר אור לא "אומרים קדושה", אלא מספרים על הקדושה שאומרים העליונים, ולכן יכול גם היחיד לאמרה, במישוב ובלא טקס. גם ב"ובא לציון" אין טקס אמירת קדושה אלא לימוד פסוקי הקדושה, מקרא ותרגום. המעמד היחיד שבו ממש נעשית ההקדשה המקבילה לזו של השרפים והאופנים היא הקדושה שנאמרת במנין על ידי שליח ציבור והקהל, ובה נתמקד בהמשך.

בעמדנו במוצאי יום הזכרון ויום העצמאות, קל לנו לשוות לנגד עינינו משל ודוגמה לאמירת הקדושה: העמידה בצפירה, שירת ההמנונים בטקסים הממלכתיים, הם מעמדים הדומים במידה מסוימת לאמירת הקדושה. המצג החיצוני כמעט זהה: עמידת דום, הפסקת כל פעילות אחרת, והצטרפות עם הציבור להקשבה או אמירה של נוסח חגיגי ורשמי מסוים. ההשפעה של המעשים הללו ברורה: יש בה ממד מלכד חברתי, כאשר כל הציבור

מתכנס סביב ענין משותף. ויש בה כדי להעניק רוממות ושגב לענין שלשמו מתקיים המעמד: זכרון חללי השואה והנופלים במערכות ישראל בעת הצפירה, כבוד המדינה – כבוד מלכות, בשירת המנון המדינה. התאחדות סביב הסכמה משותפת למתן ערך עילאי וכבוד, הם היבט הקיים גם באמירת קדושה לרבוננו של עולם, זה הוא ההיבט האנושי והרציונלי שלה.

השימוש במושג "קדושה" ותאור ההתדמות לשרפים ולאופנים וההצטרפות אליהם מצביעים על דרגה ומשמעות נוספת שיש לאמירת הקדושה בתפילה. ננסה להסביר זאת בשפה ברורה ובנעימה: המלאכים וכל יצורי מעלה הם ברואים שנועדו להיות משרתי ה' ועושי רצונו. הם עושים תפקידם בהתמדה מלאה ובקביעות מוחלטת. השמש, הירח והכוכבים הם סוג של ברואים כאלה, שהם "ששים ושמים לעשות רצון קונם", "כחתן יוצא מחופתו". כל כוחות הטבע הם סוג של מלאכים המוני מעלה: כוח המשיכה והכוח האלקטרומגנטי, חוק שימור החומר והאנרגיה, הם "אופנים" המתגלגלים, לעתים בקול רעש גדול, לעשות רצון קונם וחפץ יוצרם. קיימים גם כוחות אחרים, רוחניים, שאינם נתפסים בחושי האדם הרגילים ולא בכלים של מדעי הטבע, לכן הם פחות מוכרים לבריות, אך אין זה סותר את עובדת קיומם. בעצם קיומם והנהגתם משבחים כל היצורים אלה את בוראם. "השמים מספרים כבוד א-ל ומעשה ידיו מגיד הרקיע" – "אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם, בכל הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם" (תהלים ט).

האדם שונה במהותו מכל היצורים הללו בכך שהוא בעל בחירה. הוא יכול להמנע מעשיה, ואפילו לבחור לעשות ההיפך ממצות ה'. זו עיקר מעלתו על פני המלאכים ומקור זכויותיו וברכותיו, כאשר הוא בוחר בטוב, וזה גם עיקר חסרונו ומקור צרותיו, כאשר הוא בוחר ברע. אדם אינו יכול ואינו מצוה להיות מלאך ואף אינו אמור לרצות בכך. בניגוד למלאכים יש אצל בני אדם יצרים, תאוות ושאיפות, לטוב ולמוטב. אדם נזקק לאכילה ושתייה, למשא ומתן, מצוות ועבירות. ובמסגרת חייו הרגילים הוא נדרש להתמודד עם כל אלו, להעלות את עצמו ואת העולם כולו איתו.

רק ברגעים מסוימים מותר לו לאדם לבקש לזמן קצר להתדמות למלאכים, כביכול היה יכול להתנתק מגופו, מצרכיו, מחסרונותיו ויצריו, ולהיות משרת מוחלט של הבורא. יום הכפורים הוא יום שלם בשנה שבו מנסים להתדמות קצת למלאכים. במניעת צרכי הגוף ובהקדשת כל היום לעבודת ה'. ברגעי אמירת הקדושה מתרחשת חויה דומה: נסיון של התדמות לשרפי-מעלה. התנתקות ופרישה מכל ענייני העולם הזה, והתקשרות לפן הנצחי והמוחלט של הא-להות. לפיכך, אסור לאדם לומר קדושה שלא בתנאים המגבילים ובמסגרת המאד-מצומצמת של שנקבע לה בתפילה, מכיון שיש בכך שקר והטעיה. האדם אינו נמצא במעלת המלאכים והוא אינו שרוי במציאות של קדושה וזהות מוחלטת עם הא-להי. אבל הוא רשאי ונדרש לעשות זאת מדי פעם, כדי לחוות ולהזכר בקיומה של מציאות נשגבה זו, באופן המעניק ערך ומשמעות עליונה לכל מעשיו ביתר זמנו.